

AKDENİZ BÖLGESİ HALK MUSİKİSİ ÇALIŞMALARINA TOPLU BİR BAKIŞ

Prof. Dr. Necati GEDİKLİ*

ÖZET

Halk musikisi bakımından zengin ve renkli bir yöremiz olan Akdeniz Bölgesi ile ilgili bugüne değin birçok derleme, araştırma, inceleme ve yayın yapılmıştır. Bunların bir bölümü doğrudan bölgenin musiki folklorunu ortaya çıkarmaya yönelik derleme ve araştırmalardan, diğer bir bölümü ise ülkemizin musiki, halk kültürü ve oyunlarına ilişkin genel yayınların içinde yer almış bölümlerden oluşmaktadır. Kendine özgü musikisi, oyunları ve çalgılarıyla yerel musikilerimiz içinde özel bir yeri olan Akdeniz Bölgesi musiki folkloruna ilişkin ilk derleme çalışması, 1926 yılında eski adı “**Darü-l Elhan**” olan **İstanbul Belediye Konservatuarı’nca (İBK)** gerçekleştirilmiştir. 1926–1929 yılları arasında yurdun çeşitli yörelerine düzenlenmiş olan bu derleme gezilerinin ilkinde Adana yöresinden de 18 türkü derlenmiştir. Bunları **Ankara Devlet Konservatuarı’nın (ADK)** 1937–1952 yılları arasında düzenlediği 13 derleme gezisi izlemiştir. Ülkemizin tüm il ve yörelerini kapsayan bu gezilerden 1942 yılında gerçekleştirilen altıncı gezi, ağırlıklı olarak Akdeniz Bölgesi’ne yapılmış ve 426 türkü derlenmiştir. Ayrıca bu gezilerin ikincisinde (1938) Maraş’tan 80, Adana’dan 73 türkü; 1946’da yapılan onuncu gezide ise Antalya’dan 90, Mersin’den ise 44 türkü derlenmiştir. Derlenen bu folklor gerecinin önemli bir bölümü daha sonraki yıllarda İBK ve TRT kurumları tarafından yayımlanmıştır. Bir çerçeve çalışması niteliğindeki makalemdede, bölgeye ilişkin tüm çalışmalar, içerikleri ile birlikte tanıtılıp sınıflandırılarak, “**eleştirel yayın / édition critique**” anlayışıyla incelenip değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Halk musikisi, türkü, oyun havası, uzun hava, çalgı, ezgi, düzum, tartım.

A COLLECTIVE VIEW TO FOLK MUSIC STUDIES OF MEDITERRANEAN REGION

ABSTRACT

There have been made many compilations, researches, studies and publications about Mediterranean Region, which is very rich and colourful in terms of Turkish Folk Music. Some of them consist of compilations and studies intended for revealing musical folklore of this region directly, and the other ones consist of sections issued in common publications related to music, folk culture and dances of our country. First compilation work regarding musical folklore of Mediterranean Region, which

* Besteci- Müzikbilimci; D.E.Ü. Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi, İzmir.

Composer- Musicologist; Faculty Member in State Conservatory of Dokuz Eylül University, Izmir

holds a special place thanks to its specific music, dances and musical instruments among our range of local music, was carried out in 1926 by Darü'l Elhan (today called as Istanbul Municipal Conservatory). During the first one of these compilation excursions, arranged to various regions of our country between 1926 and 1929, there were also compiled 18 folksongs from Adana region. Following this, Ankara State Conservatory arranged 13 compilation excursions between 1937 and 1952. Sixth one of these excursions covering all cities and regions of our country was mainly carried out in Mediterranean Region in 1942 and there were 426 folksongs compiled. Moreover, during the second excursion in 1938, 80 folksongs from Maraş, 73 folksongs from Adana; during the tenth excursion in 1946, 90 folksongs from Antalya and 44 folksongs from Mersin have been compiled. In later years, a significant portion of this compiled folkloric material has been published and broadcasted by Istanbul Municipal Conservatory and Turkish Radio Television. In the report written in the nature of a framework, all those studies related to region together with their contents have been introduced, classified, examined and judged with the understanding of "critical publication/édition critique.

Keywords: Folk music, folksong, oriental dance, long song, musical instrument, melody, rhythm, time signature

GİRİŞ

Halk Musikisi bakımından zengin ve renkli bir yöremiz olan Akdeniz Bölgesi ile ilgili bugüne değin birçok derleme, araştırma, inceleme ve yayın yapılmıştır. Bunların bir bölümü doğrudan bölgenin musiki folklorunu ortaya çıkarmaya yönelik derleme ve araştırmalardan, diğer bir bölümü ise ülkemizin musiki, folklor ve oyunlarına ilişkin genel yayınların içinde yer almış bölümlerden oluşmaktadır.

Kendine özgü musikisi, oyunları ve çalgıları ile yerel musikilerimiz içinde özel bir yeri olan Akdeniz Bölgesi musiki folkloruna ilişkin ilk derleme çalışması, 1926 yılında eski adı "*Darü'l Elhan*" olan İstanbul Belediye Konservatuvarı'nca (İBK) gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi bu kurum, Anadolu musiki folklorunu yerinde derlemek amacıyla 1926- 1929 yılları arasında beş ayrı derleme ve araştırma gezisi düzenlemiş, bu yolla derlediği 850 dolayındaki türkü ve oyuna havasını da, "*Anadolu Halk Şarkıları*" ve "*Halk Türküleri*" adı altında 15 defterde yayınlamıştır. Konservatuvarın oluşturduğu yetkili bir kurulca (Tasnif Heyeti) notaya alınmış olan bu türkülerden önemli bir bölümü de plağa kaydedilmiştir (Gedikli 99:35). Bu derleme gezileri, 1937- 1952 yılları arasında yurdun hemen tüm il ve ilçelerini kapsayacak biçimde Ankara Devlet Konservatuvarı'nca (ADK) sürdürülmüştür. Derlenen ve ADK'nda arşivlenen bu zengin folklor gerecinin önemli bir bölümü daha sonraki yıllarda rahmetli Muzaffer Sarısözen'in de büyük çabasıyla TRT ve Kültür Bakanlığı'nın (KB) ilgili birimlerince notaya alınarak yayımlanmıştır.

BÖLGEYE YÖNELİK DERLEME VE ARAŞTIRMA GEZİLERİ

A. İBK'nca DÜZENLENENLER:

31 Temmuz 1926'da konservatuvar müdürü Yusuf Ziya'nın (Demircioğlu) başkanlığında, Rauf Yekta, Dürri Turan ve Ekrem Besim Tektaş'ın katıldığı ilk gezi,

Adana, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri ve Sivas illerini kapsamış ve bu gezide toplam 250 halk türküsü derlenmiştir. Bu gezi ve çalışmada, fonografla ilk tespit edilen Adana'ya ait ünlü "Kozanoğlu" türküsünden başka, "Bozlak" ve "Çukurova" adıyla anılan türlerden de 18 adet halk türküsü derlenmiştir.

B. ALİ RIZA YALGIN'ın GEZİLERİ:

Araştırmacı yazar Ali Rıza Yalgin'ın Toroslarda yaşayan Türkmen Oymakları'nı ve Yörük Obaları'nı yerinde incelemek ve araştırmak amacıyla 1931-1940 yılları arasında yaptığı kapsamlı geziler. Yazar, bu gezilerine ilişkin izlenim ve notlarını çok özgün fotoğraflarla da belgeleyerek "*Cenup'ta Türkmen Oymakları*" adıyla 5 cilt halinde yayımlamıştır. Kitaplar, Toroslarda yaşayan Türkmen Oymakları ve Konar-Göçer Yörükler'in yaşam tarzları, kültürleri, gelenek ve görenekleri hakkında çok değerli bilgileri içermektedir. Bu bağlamda, 1. ciltte kısaca da olsa Yörüklerin çalgı ve oyunları hakkında da ilk elden bilgiler vermektedir. Yazara göre Türkmen- Yörükler çalgı olarak; davul, zurna, deplek (def), keman, darbuka, çeşitli kaval ve düdükler kullanmakta, davul ile zurnanın da mutlaka Abdallar tarafından çalındığına vurgu yapmaktadır. Oyun olarak ise düğünlerde "*Halay*" çekildiğini belirttiikten sonra:

"Bu oyunlar bir arada oynanan meşhur Hora oyunudur. Bu oyunların seyircileri kadın ve erkekler bir arada bulunduğu gibi, oyunları da kadın ve erkekler bir arada oynar. Tek olarak oynan oyunlar da vardır. Bunların en meşhuru Kaşık Oyunu'dur. Bulgar Dağı'nda kadınlar oynatılırken pek göstermek istemezler. Çünkü aralarına dini telkinler (aşılama) girmişti" (Yalgin 77: 266-267).1)

Cenupta Türkmen Oymakları'nın 2. cildinde ise yörenin türküleri hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

"Güneyin halk türkülerinde güftelerin belli başlı manaları vardır. Hiçbir halk bestesi [ezgisi] güftesinin gizli ve açık manalarına aykırı olarak hazırlanmış değildir!" dedikten sonra türküleri [konularına göre] altı başlık altında ele almaktadır:

1- Ögüt üstüne türkü: Dinleyicileri milli geleneklere, göreneklere, ahlaki ve insani inançlara bağlayan bir çeşit vaız ve öğüt niteliğindeki türküler.

2- Övüt üstüne türkü: Övütler, herhangi bir olayın veya kahramanının hikâyelerinden bahseden övgülere ait parçalardır. Bu türküler halkın milli benliğini okşar ve dinleyenlerin ruhunda saygı ve ululuk hisleri yaratır.

3- Ağıt üstüne: Söylenenler yaslı ve acıklı mersiyelerdir. Her ağıt güfteye bağlı olduğu gibi, her güfte de ağıt olarak söylenmez. Güftenin acılarına bestenin ince ve hassas olan yakıcı nağmelerinin [ezgilerinin] karışması şarttır.

4- Yiğit üstüne: Halk şairlerinin yiğit üstüne düzenledikleri türkülerinde sazın gördüğü ve yapmağa çalıştığı roller dikkat çekicidir. Güftenin şairi coşkun kelimelerle nasıl kalpleri şaha kaldırmışsa, besteyi çalan ve okuyan da öylece tok sesler ve gür titreşimlerle dinleyicileri birer kahraman yapmağa çalışır.

5- Yavuk üstüne: Diğer adıyla güzel üstünedir. Güzel üstüne hazırlanan şiirler ne kadar şakraksa, musiki de güfteye o kadar uygun nağmelerle katılır. Bunun bir cephesi azıcık aksasa, dinleyiciler arasında istenilen zevk ve neşeyi yaratmaz. Onun için yavuk okuyan ve çalanın [gerçek] sanatkâr olması gerekir.

6- **Yağıt 2) üstüne:** *Bu türkülere **Karaçor** veya **Düşman üstüne** ismini de verir (Yalgın 77: 233–235)."*

A. BARTOK'UN DERLEME GEZİSİ:

Musiki folkloru derlemeciliğinde büyük bir deneyime sahip olan ünlü Macar bestecisi Bela Bartok, bu çalışmalarından dolayı, ayrıca ülkemizin o dönemde çok güncel olan müzik devrimine yardımcı olması amacıyla 1936 yılında, Ankara Halk Evi'nce Ankara'ya davet edilmişti. Bu çağrıya uyarak 1936 Kasım'ında Ankara'ya gelen ünlü besteci, Ankara Halk Evi'nde halk musikisi ve derlemeciliği ile bu gerecin değerlendirilmesi konusunda üç önemli konferans vermiştir.

1) Oyun adlarını not ettiği defterini kaybettiği için yazar bu konuda daha fazla bilgi veremediğini de belirtmiştir.

2) Düşman sözcüğünün TDK sözlüğündeki öz Türkçe karşılığı olup **yağı** olarak da kullanılmaktadır.

İşte Bartok'un ülkemize yapmış olduğu bu ziyaret döneminde, Adana yöresine bir de "*Derleme Gezisi*" düzenlendi. 130 dolayında halk türküsünün derlendiği bu geziye Bartok ile birlikte A.A. Saygun ve gözlemci olarak da U.C. Erkin ile N.K. Akses de katıldı. Sekiz gün süren bu derleme çalışması sonucunda Bartok, yurdumuzdan ayrılmadan önce, Ankara Halk Evi Müdürlüğü'ne bir rapor sundu. Daha sonra da derlenen gereci çeviri yazıp (notaya alıp), söz ve ezgi yapısı bakımından incelediği ayrıca Macar halk ezgileri ile de karşılaştırmalar yaptığı bilinmekteydi. Bartok'un bu çalışması, derleme sonrası yapılabilecek incelemelere ilişkin ilk örnek olduğu için de, Türk Halk Musikisi araştırmacılığı açısından önem taşımaktadır. (Gedikli 2005:43).

B. ADK'nca DÜZENLENENLER:

Giriş bölümünde de kısaca değindiğim gibi, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın 1937–1952 yılları arasında düzenlediği 13 derleme gezisi yurdun hemen her yöresini içine alarak 15 yıl sürmüştür. İBK'na göre daha iyi olanaklar ve yeni yöntemlerle yapılan bu bilimsel derleme gezilerinde on bin dolayında musiki folkloru gereci derlenmiş ve arşivlenmiştir (Gedikli 99:37).

Bu gezilerden 1938 yılında gerçekleştirilen **ikincisi**, Maraş ve Seyhan'ı da içine almıştır. U.C. Erkin'in başkanlığında Nurullah Taşkiran, Muzaffer Sarısözen ve teknisyen Arif Etikan'da oluşan derleme grubu Malatya, Diyarbakır, Urfa, Gaziantep'in yanısıra, bölgemizde yer alan Maraş ve Seyhan'ı da içine alarak bir buçuk ay süren gezide toplam 491 parça halk türküsü ve oyun havası derlenmiştir. Bu gerecin 90 tanesi Maraş'tan, 123 tanesi de Adana'dan (Seyhan) derlenmiştir. Bu 213 ezginin 60 tanesi de uzun havadır.

1941 yılında yapılan ve yine bir buçuk ay süren **beşinci gezi**; Kayseri, Niğde, Maraş ve Seyhan illeri çevresinde bulunan Türkmen aşiretleri arasında yapılmıştır. Gezi heyeti, rahmetli hocam H. B. Yönetken'in başkanlığında M. S. Sarısözen ve teknisyen Rıza Yetişen'den oluşmuştur. Bu gezide; içinde bozlaklar, Avşar ağıtları, halaylar, çeşitli oyun havaları ile Karacaoğlan'dan da türlü havalar olmak üzere toplam 412 halk türküsü ve oyun havası derlenmiştir. Bu gerecin 84 tanesi de, yine Maraş ve Seyhan'dan derlenmiştir.

1942 yılı yazında, yine H. B. Yönetken başkanlığındaki aynı ekip tarafından gerçekleştirilen **altıncı gezi**'de Isparta, Burdur, Antalya ve Muğla'dan toplam 426 türkü derlenmiştir. Büyük ölçüde **Teke Yöresi**'nde yer alan Muğla'yı da kısmen dâhil edersek, hemen tümüyle Akdeniz bölgesi'ne gerçekleştirilen bu gezide; en ağırından en yürüğüne kadar Zeybekler, Avşar Beyleri ve Gurbet Havaları (Türküleri) ile Sipsi, Kaval, Davul ve Zurna ile çalınan çeşitli oyun havaları derlenmiştir. İller olarak, Isparta'dan 142, Burdur'dan 98, Antalya'dan 102 ve Muğla'dan 84 türkü.

Aynı heyet tarafından 1946 yılında gerçekleştirilen **onuncu gezi**'de ise, Antalya'dan 90, Mersin'den 44 olmak üzere toplam 134 halk türküsü derlenmiş olup, bunların 19 adedi de uzun havadır.

BELLİ BAŞLI YAYINLAR:

Bölgenin musiki folkloruna ilişkin en eski yayın olarak, Ali Rıza Yalçın'ın 1940'da Adana'da yayımlanmış olan "*Cenupta Türkmen Çalgıları*"nı görüyoruz. Aynı yazarın 1931–1939 yılları arasında yine Adana'da beş cilt halinde yayımlanmış olan "*Cenupta Türkmen Oymakları*"nda ise, daha önce de değindiğimiz gibi musiki folkloruna ilişkin türküler ve çalgılar hakkında çok sınırlı bir gereç yer almıştır. Cenupta Türkmen Çalgıları adlı kitapta ise, yörenin çalgıları hakkında ilk elden çok ayrıntılı ve değerli bilgiler yer almaktadır.

Kitapta çalgılar, sınıflandırılarak 4 ayrı grupta ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla; Depki Çalgıları (vurma çalgılar), Soluk Çalgıları (üfleme çalgılar), Tel Çalgılar (Tezeneli çalgılar) ile yay çalgılarıdır. Depki çalgıları olarak da davul çeşitleri, def, deblek ve ziller teknik ayrıntıları ve resimleri ile verilerek tanıtılmaktadır. Ayrıca, bu çalgılarla çalınan belli başlı havalar da belirtilmektedir. Soluk çalgılar olarak da kaval ve zurnalar çeşitleri ve teknik özellikleri, bellibaşlı ustaları resim ve çizimlerle ayrıntılı olarak yer almakta, ek olarak da bu çalgılarla çalınan bazı oyunlardan söz edilmektedir. Telli sazlar olarak ise, çağur [çöğür], bağlama, ırızva, Bulgarı ve santur'u yine resimleri ve teknik özellikleri ile tanıttıktan sonra Türkmenlerin en çok bu çalgıları kullandığını vurgulamaktadır. Bu çalgıların ustaları ile yaptığı söyleşilere de yer vererek onları kitabındaki bilgilerin kaynağı olarak göstermiştir. Çukurova'da eskiden beri en çok çalınan çalgı türlerinden olan yaylı çalgılar olarak da; kemen, eğit (heğit) ve kemandan söz edilmektedir.

Yazar, söz konusu çalgıları da teknik özellikleri, yapıldığı ağaçlar, çalgıların parçalarının adları ve oranlarına kadar resimli olarak tanıtmaktadır. Ek olarak bazı kaynak kişilerin resimlerine de yer vermiştir. Kitabın sonuna bir de isim indeksi eklemiş olan yazar, başında bu eserini kaleme alış nedenini şöyle açıklamaktadır:

"Evvela bu eser, Adana Müzesi Türkmen- Yürük Etnografya bölümlerindeki müzik aletleri vitrininin bir kataloğunu, sonra da bu müzik aletlerinin halk arasındaki tasnif, tabir, çalış ve tekniklerini vermek suretiyle, Türkmen çalgıları üzerindeki etnografya incelemelerimizi, halktan ve Yürüklerden dinlediğimiz gibi vermektedir" (Yalçın 40: 3).

Yöreyle ilişkin ikinci önemli yayın olarak, 1976 yılında birbiriyle ilintisiz ama aynı konuyu işleyen iki kitap görüyoruz:

Bartok, yukarıda değindiğimiz derleme gezisinden Macaristan'a döndükten sonra çalışmasını yayımlayamadı. 1940 Güz'ü ABD'ye göçerken çalışmasının bir kopyasını da yanında götürdü. Böylece belgeler, Bartok'un 1945 yılında ölümünden

sonra biri Budapeşte’de korunan aslı, öteki New York’da korunan nüshası (kopyası) olmak üzere, iki yerde ortaya çıktı. Uzun süre el yazması olarak korunan Budapeşte ve New York belgeleri sonunda, Bartok’un ölümden 31 yıl sonra 1976’da birbirleriyle ilintisiz olarak yayımlandı. Önce New York’da korunan nüsha, New York Bartok Belgeliği’nce “*Turkish Folk Music From Asia Minor/Küçük Asya’nın Türk Halk Musikisi*” başlıklı kitapta yayımlandı (1991’de aynı kitabın Türkçe çevirisi de yayımlandı). Bu sıralarda Saygun’un Budapeşte Belgeleri üstüne çalışmaları da bitmişti. Böylelikle, Budapeşte Belgeleri de Saygun’un hazırladığı “*Bela Bartok’s Folk Music Research in Turkey/Bela Bartok’un Türkiye’deki Halk Musikisi Araştırması*” başlıklı kitapta yayımlandı. İçerik yönünden aynı olmaları nedeni ile Budapeşte ve New York yayınlarının aynı yıl ardı ardına yayınlanması, ilk bakışta kötü bir rastlantı olarak görülebilir. Fakat bir karşılaştırma yaptığımızda ikisi arasında görülen farklar, aslında bu yayınların birbirini bütünler bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Çünkü Bartok’un derleme gezisindeki çalışma arkadaşı Saygun’un Budapeşte’deki belgeler üzerinde yaptığı çalışmaların yanısıra, ses ve belgeleri yeniden inceleyerek ve hatta aynı yörede yeni çalışmalar yaparak yayınladığı söz konusu İngilizce kitabı, Bartok’un Türk halk ezgileri konusundaki araştırmasına önemli katkıda bulunmuş, ayrıca onu geliştirerek (2. Bölümü tümüyle Saygun yazmıştır) tamamlamıştır (Özer 87:34).

Bölgeye ilişkin bir başka yayının altında Musa Seyirci’nin imzasını görmekteyiz. “*Antalya Yörüklerinin Kullandığı Çalgılar*” başlıklı kitap, 1988’de İstanbul’da Türk Folkloru Yayınları arasında çıkmış anılmaya değer bir çalışmadır. Kitap Antalya Yörüklerinin kullandıkları belli başlı çalgıları tanıtmaktadır.

Akdeniz Bölgesi’ne ilişkin anılmaya değer bir başka yayın da, 1998 yılında Ankara’da K. B. Halk Kültürleri Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları’ndan çıkan “*Tarsus Alan Araştırmaları*” adlı 180 yüzlemlik, büyük boy kitaptır. Kitabın ilk üç bölümü, değerli sanatçı ve araştırmacı Halil Atılğan tarafından hazırlanmıştır. İlk bölümde, Tarsus halk müziğinin yöresel özellikleri, söz, usul, ses genliği, müzik ve makam yapısı ile halk çalgıları üzerinde duran yazar; ikinci bölümde çoğunluğu kendisi tarafından derlenmiş ve notaya alınmış 23 türkü, sözleri ve notalarıyla birlikte verilmiştir. Nota yazıları ve sözler doğru ve düzgün yazılmış olup, türkülere ilişkin bilgiler de usulüne uygun olarak verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, kaynak kişilerin resimleri ile bölgede yapılan halk musikisi çalışmalarına ilişkin gazete ve dergi haberleri yer almaktadır.

Yazarın aynı yıl içinde Adana Valiliği Yayınları’ndan çıkan “*Çukurova Türküleri*” adlı kitabı da bölge musiki folkloruna katkı sağlayan kayda değer bir çalışmadır.

Bölgeye ilişkin, bir başka yayının altında TRT Antalya Radyosu Ses ve Bağlama Sanatçısı Erdal İyioz’un imzasını görmekteyiz. “*Teke Yöresi Antalya Türküleri ve Oyun Havaları*” adlı büyük boy kitap, 1999 İzmir basımıdır. Gerek yazıları, gerekse notaları titiz basılmış 220 yüzlemlik kapsamlı kitapta Antalya ve ilçelerinden 116’sı sözlü, 24’ü çalgısal olmak üzere toplam 140 halk ezgisi yer almaktadır. Sekiz bölümden oluşan kitabın sonunda bir de indeks bulunmaktadır. Genelde yörede yaşayan Türkmen aşiretlerinden derlenmiş türkülerin 6 tanesi de uzun havalar olup, bunlar da Avşar bozlağı ile Gurbet havalarından oluşmaktadır. Oyun havaları ise Zeybek, Sallama, Şenlik ve Teke Zortlatması gibi türlerden oluşmaktadır.

Yazar kaynak kişi olarak, genelde TRT Ankara ve özellikle de TRT Antalya Radyosu Sanatçı, Yönetici ve Prodüksörlerinden yararlanmıştır. Yazarın kendi derleyip, notaya aldığı türkü ve oyun havaları da kitapta önemli bir yere sahip olup, ayrıca yazar kendisi de halk işi ezgiler bestelediğini belirtmektedir. Bizce, geleneksel halk musikimize tüm yönleriyle vakif yıllarca yaşamış bir sanatçı olarak, kendisi de bu geleneğe uygun türküler yapmaktadır (Öykünme türküler).

Kitap, boyutu, temiz basımı, türkülerin Abecesel sıralaması, türkü ve oyunlara ilişkin bilgilerin usulüne uygun verilmiş olması nedeniyle yazarın amacına da uygun Antalya halk musikisine ilişkin derli toplu, yararlı bir kaynak oluşturmuştur.

Bölgeye ilişkin önemli bir yayın da 2003 yılında Burdur'da yayımlanmış olan "*Burdur'dan Damlalar*" başlıklı 484 yüzlemlik kapsamlı kitaptır. Değerli halk musikisi sanatçısı Hamit Çine'nin hazırladığı kitap Burdur Valiliği'nin katkılarıyla yayımlanmış olup, Burdur folkloruna ilişkin hemen her şeyi içermektedir. Son 300 yüzlemi ise tümüyle musiki folkloruna ilişkin türkü ve oyun havalarına ayrılmıştır. Boğaz havaları ve Üç Telli Bağlama ile Teke Yöresi Türküleri ve Oyun Havaları hakkında kuramsal bilgiler verildikten sonra, yöreye ilişkin türkü ve oyun havalarının notaları da usulüne göre yazılmış olarak kitapta yerini almıştır.

Hamit Çine, yörenin her kesiminde çok yaygın olan türkü ve oyun havalarını şöyle sınıflandırmıştır: Gurbet Havaları, Teke Zortlatmaları, Teke Zeybekleri, Kabaardıç Kırık Havalar, Dımıdan ve Boğaz Havaları. Kitapta bazı destan ile türkü ve havaların sözleri ile yöre şivesine ilişkin kapsamlı bir de sözlük yer almaktadır. Yazarın kendi derlemelerinin de yer aldığı türkü notaları, genelde TRT'nin yayınladığı notalardır. Kitabın sonunda türkülerin yine Abecesel bir dizini ile TRT sanatçılarının renkli resimleri de yer almıştır.

Bölgeye ilişkin yeni bir yayın olarak da; E. Ü. Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Araştırma Görevlisi Özgür Çelik'in 2010 yılında İzmir'de yayınladığı "*Türk Dünyasında Üç Yaylı Çalgı: Kılkobız, Kamança ve Kabak Kemane*" başlıklı kitaptır. Ege Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan 140 yüzlemlik kitap üç bölümden oluşmakta olup, yazarın kabak kemane yapımcısı olan babasına ithaf edilmiştir. Bölgemizi ilgilendiren "*Kabak Kemane*" kitabın üçüncü bölümünde ele alınmış olup, çalgının yapımında kullanılan malzemeler, yapımı, icrası ve bu çalgı ile çalınan örnek eserler işlenmiştir. Kitabın sonunda bibliyografya ile kaynak kişiler (toplam yedi kişi) hakkında da ayrıntılı kimlik bilgileri bulunmaktadır. Sonuçta Orta Asya kökenli bu üç yaylı çalgıyı çeşitli yönleriyle tanıtan yararlı bir yayın olarak değerlendirilebilir.

Yine 2010 yılı Güzü'nde bölgemize ilişkin çıkan bir önemli makale de "*Hatay Türkülerinde Çokkültürlülük İzleri*" başlığını taşımaktadır. E. Ü.'nin sürelisi olarak yayınlanan "*Ege'den*" adlı derginin "*Kültürler Kavşağı Antakya*" adlı özel sayısında, değerli öğrencim Doç. Dr. F. Reyhan Altınay tarafından yayımlanmış olan yazı, Hatay türkülerini "*Çokkültürlülük*" bağlamında inceleyen ve yöre türkülerinin karakteristik öğelerini ortaya koyan analitik bir çalışmadır. Halay türü oyun ve ezgilerin yörede yaygın olduğunu ayrıca uzun havalarda "*Amik ağız*" diye bir üslubun (tarzın) yaşadığını vurgulamaktadır.

Yöreye ilişkin Kadir Kaymak'ın Türk halk çalgılarından "*sipsi*" adlı çalgıyı tanıtan yazısı, 1982 yılında "*Türk Halk Müziği ve Oyunları*" adlı öğrencim Mansur Kaymak'ın

çıkardığı dergide yayımlanmıştır. Adı geçen derginin aynı sayısında, Hamit Çine'nin "Teke Zortlatması, Teke Otlaması Değildir" başlıklı bir yüzlemlik eleştiri yazısı da yer almıştır.

Bölgeye ilişkin ilginç bir yayın olarak da değerli dostum Yılmaz Taner'in Mahmut İslamoğlu ile birlikte 1979 yılında Lefkoşa'da yayımladığı "Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları" adlı kitaba değinmek yerinde olacaktır. Tamamı Yılmaz Taner ve Mahmut İslamoğlu tarafından derlenen türkülerin yer aldığı 110 yüzlemlik kitap, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sözlü ezgiler (türküler), ikinci bölümde sabah fasılları, üçüncü bölümde ise sözsüz ezgiler ve oyun havaları olarak toplam 52 Kıbrıs Türkü ve Oyun Havası bulunmaktadır. Kitabın sonunda Rumların bizden aldığı parçalar da yer verilmiştir (9 parça).

Son olarak, Akdeniz Bölgesine ilişkin 4 önemli bildiriden söz etmek istiyorum. İlki, 1974 yılında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı tarafından I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Kitabı'nda yayınlanmış olan değerli Alman Etnomüzikbilimci Prof. Dr. Kurt Reinhard'ın "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri" başlıklı bildirisi. Türk Halk Musikisi üzerinde ciddi araştırmaları olan Türk dostu Profesör Reinhard, bildirisinde ağıt terimi üzerinde durduktan sonra ağırlıklı olarak Adana'dan, birkaç tanesi de Antakya ve Gaziantep'ten olmak üzere toplam 129 Ağıt üzerinde yaptığı incelemelerden elde ettiği bilimsel sonuçları, çeşitli zamanlarda kendi derlediği ağıtlardan örneklerle sunmaktadır. Reinhard çalışmasında, ağıtlarımızın hem söz hem de müzikal biçimlerini ortaya koymakta, bu arada kendi derlediği 123 ağıttan on tanesinin de çalgı eşlikli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ağıt sözlerinin %60'ının sekiz heceli olduğunu, 11 heceli olanların oranının ise %35'te kaldığını hesaplamıştır. Bilim adamı, bildirisinin sonuna koyduğu çizelgelerle; ağıtta koşukların yapıları, ağıtların dizileri ve genlikleri, 43 ağıtın tempo kategorileri, sekiz heceli 43 ağıtın ezgi biçimleri, dört kısımlı 41 ağıtın dörder ezgi satırının söylem sonu sesleri, 6. ve son çizelgede de 11 karakteristik kriter ve buna göre seçilmiş 5 ağıtla istatistiksel verilere dayandırdığı bilimsel bir çalışma ortaya koymuştur. Yazar, ağıt ezgilerinin aşıtlarını (dizilerini), Batı'nın çığıruları (Modları) ile karşılaştırmalı olarak vermektedir. Orijinali Almanca olan bildiriye Doç. Dr. Gültekin Oransay Türkçe'ye çevirmiştir.

İkinci bildiri, Özcan Seyhan'ın 1977 yılında I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi kitabında yayınlanmış olan "Silifke Yöresinde Türkmen Ezgileri" başlıklı araştırmadır. Yazar, Selçuklular döneminde 1228 yılından beri Karamanlı Türkmen Boyları'nın yaşadığı Silifke yöresinde geleneklerin büyük ölçüde korunduğunu belirterek, kendi derlediği ve notaya aldığı yörenin uzun hava ve kırık havalarından örnekler sunmaktadır. Ezgiler, biçim, usul ve makam yapıları açısından da incelenmiş ve Hüseyini, Kürdi, Hicaz, Nikris, Neveser, Karcıgar, Uşşak, Hüzzam, Acem, Rast, Saba ve Hicazkâr dizilerinin [aşıtlarının] sevilerek kullanıldığını saptamıştır. Ayrıca yörede kullanılan çalgıları da telli, nefesli ve vurmali olmak üzere üç kümeye ayırarak; yaylılardan Kemane (Kemene), Kemençe; Tırnak Kemanesi, tezenelilerden Bağlama, Cura ve Çöğürden; üflemelilerden de Koval, Düdük ve Zippi ile vurma çalgılardan Zilli Def, Köşeli Davul, Kucak Davulu, Zilli Maşa, Kaşık ve Tandır Kaşık gibi çalgıların kullanıldığını belirtmekte ve bu çalgılar hakkında teknik bilgiler vermektedir. Bildiri, alanda gerçekleştirilmiş ciddi ve yararlı bir araştırmadır.

Üçüncü bildiri, Hamit Çine'nin V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri kitabında 1997 yılında yayınlanmış olan "Boğaz Havaları ve Üç Telli Bağlama"

başlıklı, Burdur ve Teke yöresinde yaşayan konar-göçer Türkmen Aşiretlerinin Musiki folkloruna ilişkin araştırmasıdır. Çine bu çalışmasında, yöreye özgü bir üslup olan Boğaz Havalarının tekniğinden söz etmekte, bu havalarından kendi derleyip notaya aldığı dört tanesini de notasıyla vermektedir. Ayrıca bu havaların eşlik çalgısı olan Üç Telli Bağlama'nın çalış tekniği üzerinde durmaktadır. Alanında yapılmış özgün bir araştırmadır.

Akdeniz bölgesine ilişkin değinmeden geçemediğim dördüncü ve son bildiri, yine Özcan Seyhan'ın 1997 yılında KB'nın V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri kitabında yayınlanmış olan "*Gerali Türküsü Üzerine (Silifke Varyantı)*" başlıklı araştırmasıdır. Yazar, bu türkünün Batı Anadolu'da eşkiyalık döneminde adı geçen halk kahramanlarından Gerali üstüne yakılmış olduğunu belirtip, tarihsel süreç içinde efelik ve zeybekler hakkında etraflı bilgi verdikten sonra, türkünün önce öyküsünü, sonra da uzun türkü sözlerinin tamamını vermektedir. Ezginin ilk önce 1927'de İBK'ınca Alaşehir'de, daha sonra da 1937'de H. B. Yönetken tarafından Afyon dolaylarında bir başka başkantsının (varyantının) derlendiğini belirtmektedir. En sonunda ise sözü türkünün Silifke varyantına getirerek, "*Batı Anadolu'da halk kahramanı Gerali için yaratılan türkünün aşiret göçleri nedeniyle Silifke'ye kadar aktarımından başka bir şey değildir!*" (Seyhan 97:320) demektedir. Türkünün Silifke varyantının notaları da bildiri sonunda yer almıştır.

HALK MUSİKİMİZ İLE İLGİLİ GENEL YAYINLAR İÇİNDE "AKDENİZ BÖLGESİ"

Yalnız Akdeniz Bölgesi musiki folkloru üzerine yazılmış bu kitap, bildiri ve makalelerden başka, genel folklor ve Türk halk musikisini inceleyen yayınlar içinde de Akdeniz Bölgesinin genellikle yer aldığını görmekteyiz. Söz gelimi ünlü halk musikisi ustası Muzaffer Sarısözen'in "*Yurttan Sesler*" (1952) kitabında 5, ve "*Türk Halk Musikisi Usulleri*" (1962) kitabında ise Akdeniz Bölgesinden 15 türkü ve oyun havası yer almıştır. 1964 yılında Neriman ve Nida Tüfekçiler'in birlikte yayınladıkları "*Memleket Türküleri*" adlı kitapta ise Akdeniz Bölgesinden 7 türkü bulunmaktadır. Bu türküler Antalya, Burdur, İçel, Hatay, Isparta, Maraş ve Seyhan (Adana) illerimizi temsil etmektedirler. Türkülerin nota ve sözlerinin yer aldığı kitapta ayrıca türkünün derlendiği yörenin musiki türleri, çalgıları ve oyunları hakkında kısa açıklamalar da yer almaktadır.

Yine ilki 1958'de Ferruh Arsunar'a, diğer üçü 1971-1977 yılları arasında Şemsi Yastıman tarafından yayınlanan "*Türkten Türküler*" adlı 4 defterden 3. ve 4. defterlerde Akdeniz Bölgesinden de toplam yedi türkü bulunmaktadır.

Mehmet Özbek'in 1975 yılında yayınlanan "*Folklor ve Türkülerimiz*" adlı kitabında -notasız da olsa- Akdeniz Bölgesine ait 31 türkü, sözleri ve kısmen de öyküleri ile birlikte yer almıştır.

İçinde Akdeniz Bölgesinin yer aldığı bir başka önemli kaynak da Cemil Demirsipahi'nin 1975 yılında İş Bankası'nca yayınlanan "*Türk Halk Oyunları*" adlı geniş kapsamlı, büyük boy kitaptır. Demirsipahi kitabına, Akdeniz Bölgesinden toplam 92 oyun koymuştur. Bu oyunların yarısından fazlası sözsüz (çalgisal), geri kalanı da sözlüdür. Oyunların illere göre dağılımı şöyledir: Burdur 31 oyunla en çok oyun alınan il olarak

görölmekte, onu sırasıyla 19 oyunla Adana, 13 oyunla İçel, 12 oyunla Isparta, 10 oyunla Maraş ve 7 oyunla Antalya izlemektedir.

Yine 1975 yılında yayınlanan bir başka kaynak, halk musikimiz açısından büyük önem taşımaktadır. Amerikalı yazar L. Picken'in ölkemizde yaptığı uzun araştırmalardan sonra yazdığı "*Folk Musical Instruments of Turkey/ Türk Halk Çalgıları*" adlı 683 yüzelemlik İngilizce kitap, türk halk çalgıları, hatta musikisi üzerine yazılmış en ayrıntılı araştırmadır. Kitapta doğal olarak Akdeniz Bölgesinde çalınan çalgılara da geniş yer verilerek tanıtılmaktadır. Çalgılar, en ilkel düdükten en gelişmiş çalgıya kadar bilimsel yöntemlere uygun olarak sınıflandırılmıştır.

1975 yılı içinde yayınlanmış anılmaya değer bir kaynak da, S. Y. Ataman'ın Yapı Kredi Bankası'nca yayınlanan "*100 Türk Halk Oyunu*"dur. Büyük boy, temiz bir baskı olan kitapta, Burdur'dan 3 Zeybek ve Teke Zortlatması, Silifke'den 5 Sallama Havası ve 1 Samah olmak üzere Akdeniz bölgesinden 9 halk oyunu bulunmaktadır. Oyunların fotoğraflarının yanısıra, notaları da temiz bir baskıyla yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nün 1988 yılında yayınladığı "*Türk Halk Ezgileri/Turkish Folk Melodies*" başlıklı üç defter (fasikül), Mehmet Özbek-Yaşar Doruk- Nail Tan üçlüsünce hazırlanmıştır. Bu yayınlar içinde de Burdur'dan 4, Isparta'dan 2, Adana ve Maraş'tan birer tane olmak üzere bölgeden toplam 8 türkü yer almıştır. Ezgilerin sonunda, her ezgi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. KB Halk Kültürünü Araştırma Dairesi' nin (eski MİFAD) 1986- 1990 yılları arasında bir önceki defterlere koşut olarak çıkardığı "*Türk Halk Müziği Nota Dizisi*" çerçevesinde, 56 nota yaprağı yayınlanmıştır. Bunlardan 5- 6 kadarı Akdeniz Bölgesindedir. Her iki dizi de özenli ve titiz bir çalışmanın ürünü olup, notalar doğru ve özenli yazılmıştır.

SONUÇ

Akdeniz Bölgesine ilişkin özetlemeye çalıştığım bu çalışmalardan başka, böyle bir çerçeve makalenin dar sınırları içinde değinemediğim daha başka yazı ve makalelerin de bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak, sınırlı zaman süresi içinde bunların hepsini ele almak imkânı olmadığından, yalnızca önemli gördüklerimize değinmeye çalıştık. Buna karşılık, bildirimim sonuna oldukça geniş bir bibliyografya ekledim. Bildirimim asıl amacı, bölge ile ilgili olarak bundan sonra yapılacak yeni çalışmalara derli toplu bir kaynak olarak yardımcı olması ve ışık tutmasıdır. Bu anlayış içinde, ana çizgilerle de olsa bölgede yaşayan halk musikisi türleri ve çalgıları ile bölge ezgilerinin birkaç tipik özelliğine değinerek bildirimim bağlamak istiyorum:

Teke yöresinin ağırlıkta olduğu bölge ezgileri, genellikle hızlı akışlı, tartım yönünden 9 birimli aksak tartımın (usulun) çok sevilmesine karşın, basit tartımların da oldukça kullanıldığı, ses genliği genelde bir sekizli içinde kalan, ezgisi genellikle yanaşık seslerden ve küçük aralıklardan oluşmuş, düzüm (ritm) bakımından ise çok zengindir. Başta Gurbet Havaları olmak üzere, uzun havalarla oyun havalarında ise ses genliği daha geniş olup usul yönünden elbette özgür ve kendine özgü bir tavır gerektiren ezgilerdir.

KISALTIILAR

- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
ADK: Ankara Devlet Konservatuvarı
EÜ: Ege Üniversitesi
İBK: İstanbul Belediye Konservatuvarı
KB: Kültür Bakanlığı
MİFAD: Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı
TDK: Türk Dil Kururmu
TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

Kaynakça

- ALTINAY,** F. Reyhan. *Cumhuriyet Döneminde Türk Halk Müziği*, İzmir 2004, Notalı.
- ALTINAY,** F. Reyhan. "Hatay Türkülerinde Çokkültürlülük İzleri". *Egeden*, E.Ü. Rektörlüğü üç aylık süreli yayını, "Kültür Kavşağı Antakya" özel sayısı, İzmir, Güz 2010.
- ARSUNAR,** Ferruh. *Türkten Türküler I*. Dizer Konca Matbaası, İstanbul 1958. "Şemsi Yastıman Sazevi Yayınları no1" Notalı.
- ATAMAN,** Sadi Yaver. *Anadolu Halk Sazları*, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1958.
- ATAMAN,** Sadi Yaver. *100 Türk Halk Oyunu*, Yapı Kredi Bankası Yayını, İstanbul 1975, Notalı.
- ATILGAN,** Halil. "Tarsus'ta Halk Müziği, Tarsus Türküleri, Tarsus'ta Halk Müziği Çalışmaları" *Tarsus Alan Araştırmaları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2133. Ankara 1998, Notalı.
- ATILGAN,** Halil. *Çukurova Türküleri (1)*, Adana Valiliği Yayınları, Burcu Ofset. Ankara 1998, Notalı.
- BARTOK,** Bela. *Turkish Folk Music from Asia Minor* (ed: B. Suchoff). New York Bartok Archive Studies in Musicology: Princeton University Pres 1976.
- ÇELİK,** Özgür. *Türk Dünyasında Üç Yaylı Çalgı: Kilkobız, Kamança, Kabak Kemane*. E.Ü. Yayınları, Devlet Türk Musikisi Yayın no:10, İzmir 2010, Notalı.
- ÇİNE,** Hamit. "Boğaz Havaları ve Üç Telli Bağlama". *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, K.B. Yayınları: 1872, Ankara 1997, Notalı.
- ÇİNE,** Hamit. *Burdur'dan Damlalar*, (2.Baskı), Burdur 2003, Notalı.
- DEMİRSİPAHİ,** Cemil. *Türk Halk Oyunları*, İş Bankası Kültür Yayınları: 148, Folklor Dizisi:2. Ankara 1975, Notalı.
- GAZİMİHAL,** Mahmut Ragıp. *Anadolu Türküleri ve Musiki İstikbalimiz*, (Çeviriyazım ve yorum: Prof. Mehmet Salih ERGAN - Öğr. Gör. Ahmet Şahin AK). Ötüken Yayın no:656, Kültür Serisi 311, İstanbul 2006, Notalı.
- GEDİKLİ,** Prof. Dr. Necati. *Bilimselliğin Merceğinde Geleneksel Musikilerimiz ve Sorunları*, E.Ü. Basımevi, İzmir 1999, Notalı
- GEDİKLİ,** Prof. Dr. Necati. "Bartok ve Halk Musikilerinin Uluslararası Sanat Musikisi Etkimesi Sorunu". *Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması*, Macaristan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğinin Yayını. Ankara 2005, Notalı.
- İYİÖZ,** Erdal. *Teke Yöresi Antalya Türküleri ve Oyun Havaları*, Meta Basım, İzmir 1999, Notalı.
- KAYMAK,** Kadir. "Türk Halk Çalgılarında Sipsi". *Türk Halk Müziği ve Oyunları Dergisi*, Cilt:1, sayı:2, Ankara 1982.
- ÖZBEK,** Mehmet. *Folklor ve Türkülerimiz*, Ötüken Basımevi, İstanbul 1975.
- ÖZBEK,** Mehmet-DORUK, Y.-TAN, N. *Türk Halk Ezgileri*, Fasikül 1,2,3. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Nota Yayınları; 1,2,3. Ankara 1988.

- ÖZBOYACI**, İsmail. "Zeybekler". *Bilim, Birlik, Başarı*, sayı: 23, İzmir 1979.
- ÖZER**, Yetkin. "Bartok'un Türk Halk Ezgileri Araştırmasına Katkıları". *Ahmed Adnan Saygun Semineri Bildirileri*, İzmir Filarmoni Derneği Yayınları, 1987.
- PİCKEN**, Laurence. *Folk Musical Instruments of Turkey*, Oxford University Press, New York – Toronto, 1975, Notalı.
- REINHARD**, Kurt. "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri". *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1974, Notalı.
- SARISÖZEN**, Muzaffer. *Yurttan Sesler*, Akın Matbaası, Ankara 1952, Notalı.
- SARISÖZEN**, Muzaffer. *Türk Halk Musikisi Usulleri*, Resimli Posta Matbaası Ltd Şirketi, Ankara 1962, Notalı.
- SAYGUN**, Ahmed Adnan. *Bela Bartok's Folk Music Research in Turkey*, Budapest, Publishing House of the Hungarian Academy of Sciences, 1976, Notalı.
- SEYHAN**, Özcan. "Silifke Yöresinde Türkmen Ezgileri". *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, III. Cilt, K.B. Mifad Yayınları:20, Ankara 1977, Notalı.
- SEYHAN**, Özcan. "Gerali Türküsü Üzerine (Silifke Varyantı)". *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, cilt:3. KB Yayınları: 1872, Ankara 1997, Notalı.
- TANER**, Yılmaz- İSLAMOĞLU, Mahmut. *Kıbrıs Türkü ve Oyun Havaları*. Lefkoşa 1979, Notalı.
- TÜFEKÇİ**, Neriman- Nida. *Memleket Türküleri*, Hakan Yayınevi, Yedigün Matbaası, İstanbul 1964, Notalı.
- ÜLKÜTAŞIR**, M. Şakir. *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnoğrafya Çalışmaları*, Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları:1. Başbakanlık Basımevi, Ankara 1973.
- YALGIN**, Rıza. *Cenupta Türkmen Çalgıları*, Seyhan Basımevi, Adana 1940.
- YALGIN**, Ali Rıza. *Cenupta Türkmen Oymakları*, Kısım IV, Türk Sözü Matbaası, Adana 1934.
- YALGIN**, Ali Rıza. *Cenupta Türkmen Oymakları I,II*. KB Yayınları: 256, Kültür Serisi: 14 (Hazırlayan: Sabahat Emir). Ankara 1977.
- YASTIMAN**, Şemsi. *Türkten Türküler Defter II, III, IV*, Dizer Konca Matbaası, Şemsi Yastıman Sazevi Yayınları, İstanbul 1971, 1975 ve 1977, Notalı.